

УДК 371.134:796(043)

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ: СУЧАСНІ ТЕОРІЇ І КОНЦЕПЦІЇ

Є.А.Павленко

Анотація. Статтю присвячено проблемам організації навчального процесу з фізичного виховання у ВНЗ; запропоновано нові підходи до проведення занять з фізичного виховання відповідно до європейських вимог.

Ключові слова: рухова активність, європейський освітній простір, навчально-виховний процес, модернізація освіти, професійна культура особистості.

Аннотация. Статья посвящена проблемам организации учебного процесса по физическому воспитанию в ВУЗе; предложены новые подходы к проведению занятий по физическому воспитанию с учетом европейских требований.

Ключевые слова: двигательная активность, европейское образовательное пространство, учебно-воспитательный процесс, модернизация образования, профессиональная культура личности.

Summary. The article highlights the problems of educational process in physical education at the institutions of higher education, as well as presents new approaches to physical education classes according to European requirements.

Key words: motive activity, European educational space, educational process, modernization of education, professional culture of personality.

Постановка проблеми. Зниження рухової активності студентської молоді, що спостерігається останнім часом в Україні, має негативний вплив на функціональний стан, фізичну підготовленість та розвиток особистості загалом. У зв'язку з цим, освітня сфера потребує підготовки не тільки висококваліфікованих, а й здорових фахівців для різних галузей освітньої діяльності, зокрема фізичного виховання та спорту. Отже, нагальною постає потреба радикальної модернізації навчального процесу, спрямованого на розвиток особистості, формування її як творця, здатного не лише здобувати знання, а й реалізувати їх відповідно до практичних вимог сьогодення [6, с. 47].

Аналіз останніх досліджень. Проблеми підготовки фахівців фізичного виховання та спорту знайшли своє висвітлення в теоретичних працях та узагальненнях вітчизняних та зарубіжних дослідників (О.Ю.Фангіна, В.І.Смолюк, Б.М.Ступарик, Б.М.Шиян, М.В.Дутчак, Дж.Мражик, Б.Шварц та ін.), нормативних положеннях та державних документах (Закон України «Про вищу освіту» № 298 ІІІ від 17 січня 2002 р.; Указ Президента України «Національна доктрина розвитку освіти» № 347/2002 від 17 квітня 2002 р. тощо).

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні концепцій якісної підготовки фахівців у галузі фізичного виховання та спорту, дослідженні функціонального стану та рухової активності студентів в умовах організації фізичного виховання відповідно до вимог сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Однією зі спроб модернізації системи вищої освіти в галузі фізичного виховання виступає спеціальний план розвитку освітніх систем Європейської Співдружності, які здійснюють соціалізацію молоді, керуючись орієнтаціями, принципами та цінностями нової культури об'єднаної Європи. Розроблений план передбачає узгодження реформ за спільними для європейських країн орієнтирами – створення «Європи якості» шляхом активізації творчих здібностей та мобільності нації і «Європи взаємодопомоги» через забезпечення рівних можливостей та прав громадян у доступі до освіти впродовж усього життя, забезпечення на цій основі конкурентоспроможності випускників ВНЗ та престижу української вищої освіти в європейському культурному просторі [7, с.126].

Приєднання вітчизняних освітніх систем до Болонського процесу потребує зміни навчальних програм, форм і методів навчання, контролю й оцінювання навчальних досягнень студентів з метою підвищення їхньої фахової підготовки. У законі України «Про вищу освіту» стверджується, що навчально-виховний процес має забезпечувати «можливість отримання студентами знань, умінь і навичок у гуманітарній, соціальній, науково-природничій і технічній сферах, а також інтелектуального, морального, духовного, естетичного й фізичного розвитку, які сприяють формуванню думаючої, вмілої і вихованої особистості» [4, с.41].

«Національна доктрина розвитку освіти» наголошує на формуванні здоров'я нації через освіту, а саме на використанні методик та практик, що ґрунтуються на культурно-історичних цінностях і

традиціях українського народу, з метою гармонійного та цілісного становлення особистості, прагнення її відповідально ставитися до власного здоров'я через розвиток ефективної валеологічної освіти як складової гуманітарної підготовки. Умовою успішної її реалізації має виступати професійна зрілість фахівця, високий кваліфікаційний рівень особистості, достатній для розв'язання завдань професійної діяльності, розвинена загальна та професійна культура й самосвідомість. Слушним з цього приводу є теоретичне узагальнення І.А.Зязюна [5], в якому визначаються найважливіші складники загальної та професійної культури особистості фахівця, зокрема:

- системний світогляд і модельне мислення;
- праксеологічна, рефлексивна й інформаційна підготовка;
- компетентність спілкування й управління;
- конкретне знання предмета діяльності.

Потреба в системних уявленнях виникає при зіткненні зі складнощами реальних явищ, що сприяють передбаченню можливих суперечностей, порушенню проблем і пошуку адекватних засобів для їхнього розв'язання. Такий світогляд розкривається в модельному мисленні як здатності індивіда до побудови проблемних ситуацій шляхом визначення усіх найважливіших чинників для їхнього формування, фіксації і розв'язання, а також організації їх в ієрархічну структуру.

Праксеологічне забезпечення діяльності фахівця знаходить своє висвітлення у формуванні й розвитку хисту, прагнень і засобів, необхідних для переходу від визначення проблеми (завдання) до конкретних дій щодо ефективного їх розв'язання. Серед складових праксеологічного забезпечення фахівці виокремлюють наступні етапи: визначення мети, прийняття рішення та планування як умови досягнення мети.

Праксеологічна модель викладача фізичного виховання і спорту, розроблена Е.Вільчковським та Я.Бельським [2], передбачає, що окрім врахованих вимог до підготовки фахівців у галузі фізичного виховання та спорту у вищому навчальному закладі (засвоєння знань, фахових умінь та навичок, якими має володіти випускник), окреслено певні риси індивіда та основні професійні складові педагогічної діяльності майбутнього фахівця. Зазначена модель містить наступні компоненти: результативність праці, фахова підготовленість, організація педагогічної діяльності, педагогічні вміння, чинники, які обумовлюють ефективність педагогічної праці, інтеракція, соціальні умови праці та матеріально-технічне забезпечення, суспільна діяльність та особисті вподобання та інтереси.

Рефлексивна культура є системоутворюючим чинником культури професійної діяльності, який загалом являє собою сукупність хисту, засобів і стратегій упровадження інновацій для розв'язання проблемно-конфліктних ситуацій, що виникають у процесі діяльності індивіда.

Невід'ємною умовою комплексного підходу до здійснення процесу управління є збір, аналіз і використання інформації. Сучасний фахівець має володіти відповідним рівнем індивідуальної культури переробки інформації, а також умінням організовувати й управляти інформаційними потоками у своїй діяльності, зокрема з використанням сучасних комп'ютерних та мультимедійних технологій.

Процес управління організацією професійної діяльності фахівця у зазначеній галузі реалізується через компетентне спілкування з усіма суб'єктами, задіяними в навчальному процесі. Це вимагає від викладача достатньої психологічної підготовки (володіння засобами педагогічного та індивідуального спілкування, письмовою та усною формами викладу власних думок, спроможністю розуміти смисл та інтерпретувати зміст висловлювання співрозмовника тощо) до розв'язання завдань створення сприятливого соціально-психологічного мікроклімату в колективі, прогнозування та уникнення конфліктів, здійснення індивідуального підходу до особистості.

Враховуючи те, що чинна система освіти в галузі фізичного виховання і спорту за своєю технологією залишається навчально-дисциплінарною моделлю, основу якої складає навчальний матеріал, його засвоєння та контроль, вона недостатньо сприяє особистісному професійному розвитку майбутнього фахівця [8]. Крім того, навчальні дисципліни потребують не тільки тісних міждисциплінарних зв'язків у межах своїх блоків, а й інтеграції гуманітарних наук із фундаментальними та професійними.

Досліджуючи систему фізичного виховання, М.В.Дутчак наголошує на тому, що галузь фізичного виховання та спорту в Україні є найконсервативнішою в гуманітарній сфері й практично не реагує на зовнішні та внутрішні зміни в суспільстві [3]. Внаслідок цього значно знижується рівень здоров'я нації, скорочується тривалість активного життя й працездатності, спостерігаються негативні демографічні тенденції, складається реальна загроза збереженню генофонду українців, і це найбільшою мірою відчувається в системі фізичного виховання молоді. Результати соціологічних і медичних досліджень свідчать про несприятливий стан духовного й фізичного здоров'я нації, що зумовлено соціальними причинами, серед яких – недооцінка оздоровчої і виховної ролі фізичної культури і спорту [1].

На думку В.А. Парфенова, у системі освіти України склалися сприятливі умови для переосмислення та кардинального реформування теоретичних основ фізичної культури і спорту, які здійснюються не на рівні теорії, а в процесі практичної діяльності. В умовах скорочення аудиторних годин за рахунок збільшення часу на самостійну роботу студентів відбувається переорієнтація процесу навчання з лекційно-інформативної на індивідуально-диференційовану, особистісно-орієнтовану форми.

Вагомими чинниками підвищення рівня фізичної підготовленості студентів, сприяння мотивації до самостійних занять фізичними вправами, розвитку професійно важливих психофізіологічних якостей виступають методи психодіагностики (оцінка професійно важливих якостей майбутніх фахівців – сприйняття, увага, пам'ять і мислення, мотивація та психоемоційний стан), оцінки обсягу добової рухової активності, математичної статистики, соціологічний, фізіологічний, педагогічний констатувальний та формувальний експерименти (показники фізичного розвитку біологічного віку, фізичної підготовленості, психофізіологічні функції та мотиваційні фактори, за якими визначається ефективність навчального процесу з фізичного виховання), рухові тести тощо. Зазначені методики, як слушно зазначає Ю. П. Ядвіга, сприяють зацікавленості студентів у певних видах рухової активності, враховують професійні вимоги до спеціалістів зазначеної галузі, що можна простежити у виборі різних видів оздоровчої гімнастики, рухливих ігор, які підвищують емоційність занять і забезпечують широку рухову базу для моделювання спортивно-оздоровчих програм [9, с. 12].

Важливою організаційно-методичною умовою успішної реалізації навчання є розроблена методика розрахунку оцінки успішності студента з дисципліни «Фізичне виховання» за різними видами навчальної роботи: активне систематичне відвідування аудиторних (практичних і теоретичних) занять; виконання контрольних нормативів і рухових тестів для визначення рівня фізичної підготовленості; участь у змаганнях, що організуються спортивними комітетами району, міста, регіону, країни, масових спортивно-оздоровчих заходах; електронне тестування в програмах «Прометей», «Паспорт здоров'я» [9, с. 16]; участь у науково-дослідній роботі; відвідування занять у спортивно-оздоровчому комплексі відповідно до встановленого графіка роботи тощо. Виконання названих видів навчальної роботи не тільки надає студенту можливість отримати залікову оцінку, а й сприяє підвищенню інтересу до занять з фізичного виховання та спорту.

Висновки. Отже, реалізація спортивно-оздоровчої діяльності на засадах європейських освітніх і соціальних стандартів не тільки відкриває можливості для ефективного забезпечення рівня фізичної підготовленості майбутніх фахівців у галузі фізичного виховання, мотивації до занять фізичними вправами і спортом, формування професійно важливих психічних та психологічних якостей, а й виступає важливою умовою забезпечення фізичного, духовного, суспільного здоров'я нації. Розробка науково-обґрунтованої програми з фізичного виховання студентів з урахуванням рівня фізичного розвитку й стану психофізіологічних функцій має стати перспективою подальших досліджень.

Література

1. Бородин Ю.А. Современные проблемы физической культуры в формировании здоровья нации / Ю. А. Бородин, В. Б. Добровольский, А. А. Мальцев, Г. И. Сухорада // Физическое воспитание студентов творческих специальностей. – Х., 2002. – № 6. – С. 43-56.
2. Вільчковський Е. Праксеологічна модель вчителя фізичного виховання і спорту в Україні. – Луцьк, 1998. – С.120-123.
3. Дутчак М.В. Окремі аспекти реформування системи фізичного виховання в Україні / М. В. Дутчак // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні: Зб. наук. пр. – Рівне, 1999. – С.158-162.
4. Закон України «Про вищу освіту» // Освіта України. – № 17. – 2002. – 26 лют. – С.2-8.
5. Зязюн І.А. Краса педагогічної дії: Навч. посіб / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. – К., 1997.
6. Імідж школи на порозі XXI століття / За ред. І. Г. Єрмакова. – К., 1998.– Ч.1. – 382 с.
7. Лавриченко Н. М. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы / Н. М. Лавриненко. – К.: Віра ІНСАЙТ, 2000. – 444 с.
8. Физическая культура студентов: Учебник / Под ред. В. Н. Ильинича. – М.: Гардарики, 2000. – 448 с.
9. Ядвіга Ю. П. Фізичне виховання студентів вищого навчального закладу економічного профілю в період трансформації вищої освіти України в європейський простір : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Ю. П. Ядвіга. – К., 2011. – 24 с.